

RECERCA JOVE

LA CARTA DE
POBLAMENT DE LA
SÉNIA

Bruno Barrionuevo Sarmiento

*Treball de recerca,
2n de Batxillerat IES la Sénia***1. CONTEXT HISTÒRIC**

Per a realitzar qualsevol tipus de treball històric, és de gran importància tenir en compte i molt clar el marc en què queden integrats els fets que ens interessin. D'acord amb això, en el meu afany d'estudiar la Carta Poble de la Sénia, m'és imprescindible fer referència a la situació política del període en què aquest document fou redactat i a la seua evolució.

Per fer l'anàlisi d'aquest context històric he procedit a fer una divisió del període que ens interessa en dos etapes, tenint en compte el fet que es considera que el procés de feudalització de l'actual territori del Montsià també queda dividit en dos etapes.

La primera etapa ocupa la segona meitat del segle XII, arran de la conquesta del regne andalusí de Tortosa per part de Ramon Berenguer IV; es correspon amb el moment de l'assentament de nous pobladors a la zona, tot i que en aquest moment no es produeix una consolidació del règim feudal en el territori a causa del seu caràcter fronterer. La segona etapa comença cap als anys 20 del segle XIII amb l'arribada al tron de Jaume I; suposa l'inici del procés de consolidació del feudalisme per mitjà de l'atorgament de cartes de població com a conseqüència del nou caràcter estratègic que adquireix el territori del Montsià per a la consecució de la conquesta del regne de València.

2. LA DOCUMENTACIÓ**2.1. Caràcter de la documentació: Les Cartes de Població**

Abans de presentar la transcripció de les cartes de població de la Sénia, m'interessaria fer una breu explicació sobre el significat d'aquests documents. Ja des de l'aparició del concepte, cap al segle IX, les cartes de població van ser una eina, un instrument a disposició dels grans senyors feudals per a, o bé estimular, mitjançant l'establiment de concessions i mesures beneficioses per als habitants, l'arribada de gent d'indrets diversos per passar a habitar un territori concret i aprofitar, així, els recursos que aquest oferia; o bé regular, amb la fixació d'un determinat règim de convivència i d'unes bases jurídiques sobre les quals se sustentés el desenvolupament de la vida i les activitats d'un terme, la població ja establerta a una zona d'acord amb els principis del feudalisme.

Així doncs, trobem que no són documents que puguem associar indivisiblement a l'origen o creació d'un nucli de població, ja que, tot i que en alguns casos sí que serviren per a fundar nous pobles, en moltes ocasions suposaren una adaptació del model de vida d'una vila ja existent a les formes i costums d'un nou senyor feudal.

Les cartes de població queden, segons J.M. Font i Rius¹ entre d'altres, dividides en dos grans grups. El primer el formen les que podríem considerar

Sobre el conjunt de pobladors entre els quals Guillem de Moragues va repartir el territori de la Sénia no en sabem gaire. Sabem que el nombre de caps de família o pobladors ascendia a vint-i-un.

¹ Font i Rius, J. M. (1983) pàg. 22.

Mapa del terme de La Sénia a partir de 1162 (aquí s'aprecia perfectament com les zones de Vallcanera i Rafalgari no formaven part del terme.
Font: Arnau, E. (1994-1995).

2.2. Transcripcions dels Documents

***Primera carta de població de la Sénia; atorgada el dia 17 d'abril de l'any 1232 per l'Orde de l'Hospital al ciutadà Guillem de Moragues².**

Nós, Pere de Montcada, amb el consell i l'autoritat de Fra Hug de Fulalquer, per la Gràcia de Déu Mestre del Hospital de S. Juan de Jerusalem, en els Regnes d'Aragó i Catalunya, i Castellà d'Amposta, i Fra Raimon de Beilla, comanador d'Amposta i de Fra Ponç i Fra Guillem Hugón, Senescal, i Fra Domènec de Antinaya i Fra Pere de Burtell, de tot el Castell d'Amposta, per Nós i els nostres successors, desinteressadament i espontània voluntat, donem i concedim, i per les presents Lletres atorguem, a Vós, Guillem Moragues, ciutadà de Tortosa, i als vostres o aquells que Vós vulgueu, i per sempre, l'herència, lliure i sense càrrega alguna de la Vila dita Sénia, amb totes les granges i pertinences que hi estiguin a dintre dels seus límits.

Acaben per orient a la cova dita "Cova del Comte" anant cap enrera fins al Barranc de la Galera on es divideixen els termes de Tortosa i Ulldacona, pel Migdia al Riu Sénia, per l'occident al terme de Benifassà, segons corren les aigües en temps de pluges, per Cerdà al Barranc de la Galera.

A més, donem a Vós i als vostres perpètuament en el Riu Sénia un molí, lliure i franc, en lloc competent on Vós mateix vulgueu construir.

Totes i cada una d'aquestes coses, amb les terres, les aigües, herbes, caça, barques, muntanyes, forns, troballes, i camins fins al cel, així com millor i plenament es digui, s'escrigui, s'entengui i pensar pugui la vostra voluntat i el vostre intel·lecte, us atorguem.

Així que totes i cada una de les coses dites anteriorment que en el present us donem i atorguem a fi de que les posseïu lliures de tota càrrega, tingueu i ocupeu i gaudiu tranquil·lament i eficaçment i totalment per tots els segles.

I pugueu, totes i cadascuna de les coses, lliurement donar, vendre, ignorar o oblidar, i fer perpètuament la vostra voluntat, lliure i absolutament sense impediments i contrarietats de persona alguna, excepte els drets de la Milícia i de l'Església, salvada sempre i en tot, per sempre, la fidelitat a Nos i als nostres successors, així com als frares de la Santa Casa de l'Hospital.

Nós i els Prohoms retenim a més per a Nós i per als nostres i per als nostres successors, que Vós, i els vostres successors, sigueu homes i vassalls nostres, i fidels a Nós i als nostres successors i a la Santa Casa de l'Hospital, menys en totes i en aquelles coses en que Vós degueu tenir fidelitat al Senyor de Tortosa.

I Vós i els vostres homes, habitants del citat lloc, dins els límits assenyalats, doneu, bé i fidelment i sense cap engany i frau, al batlle del Castell d'Ulldacona els delmes i primícies del pa i del vi i de l'oli i de tots aquells fruits dels anteriorment anomenats llocs.

I Nós, per Nós i per els nostres successors, acordem defensar i conservar per a Vós i per als vostres, totes les coses ja esmentades, i fer-les respectar i que pugueu pacíficament posseir, per sempre, contra qualsevol persona.

Jo, doncs, Guillem Moragues, per mi i per tots els meus, prometo atendre i complir, totes i cada una de les coses, amb fidelitat a Vós, Pere de Montcada, i als vostres successors, i als frares de la Santa Casa de l'Hospital, datat a les Idus d'abril (dia 17) de l'any de la Nativitat del Senyor Mil Dos-cents Trenta-tres.

Signatura de Fra Hug de Fulalquer, per la gràcia de Déu, Gran Mestre de la Santa Casa de l'Hospital als Regnes d'Aragó i Catalunya, i Castellà d'Amposta. Signatura de Raimon de Betulla Comanador d'Amposta.

2 Transcripció del llatí: Font i Rius, J.M. (1983). Traducció al castellà desconegut. Del català: Bruno Barrionuevo Sarmiento (2005).

3 **cerç**: vent que, a les nostres terres, bufa del nord-est.

Encara avui es parla al poble de la passada existència de dos portals (un al carrer Major i l'altre en la confluència d'aquest amb el carrer del Carme) que haurien tingut l'objectiu de protegir el poble d'atacs enemics.

***Segona carta de població de la Sènia; atorgada el 25 de gener de l'any 1236 per Guillem de Moragues, ciutadà de Tortosa, als habitants de la Sènia⁴.**

Del record de les persones s'esmunyeixen més fàcilment aquelles coses que no s'immortalitzen ni amb un escrit ni en la veu de testimonis. Doncs, sapigueu tots, tant els presents com els que han de venir, que jo, Guillem de Moragues, ciutadà de Tortosa, per mi i tots els meus hereus, amb el present document, que ha de tenir validesa entre els vius a perpetuïtat, dono i concedeixo per herència a vós, Raimon de Llindars, Pere de Rosselló i Ferran de Terrassa i Bartomeu Durant i Pere Durant, son fill, i Raimon Moliner i tots els altres pobladors, és a dir, fins a vint-i-un, el vilar que s'anomena de la Sènia, amb els altres vilars pertanyents a ell, que són dintre dels seus límits, tal com fitat des d'Orient en la Cova que s'anomena del Comte, i així va camí recte fins al barranc de la Galera, que separa els termes de Tortosa i d'Ulldecona; des del migdia al riu d'Ulldecona; des de l'Occident el terme de Benifassà, tal baixen les aigües en temps de pluges; des del cerç (nord-est) al barranc de la Galera. Qualsevol cosa que quedi inclosa, atermenada dintre de les afrontacions abans dites, ho dono per a vosaltres i per als altres pobladors del mateix lloc, i per als vostres successors, amb totes les seues entrades i sortides, i amb les aigües per a regar, i amb les pastures, terres de cacera, muntanyes, planes, herbers, i amb totes les seues pertinences, tal com millor i més completament es pot anomenar i comprendre per a la comoditat i seguretat vostra i dels vostres successors. Així certament el lloc abans esmentat, amb totes les seues pertinences tal com més a dalt ha estat dit, el dono a vosaltres, tant en el present com per als vostres successors, perquè el terme del mateix lloc el treballau bé i el pobleu i hi habiteu. I de tots els guanys i fruits, tant de pa com de vi i de llegum em doneu a mi i als meus la tasca, bé i fidelment, això és, de pa i llegums me la donareu a l'era, i la del vi dins de la vinya, sense cap gravament, meu ni dels meus: I que doneu la dècima i primícia a aquells als quals ho donen els habitants d'Ulldecona.

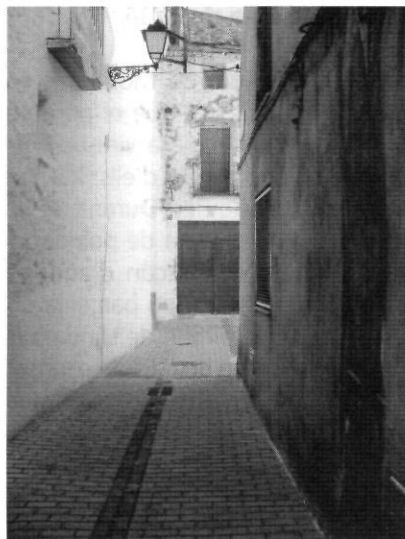
I d'aquí endavant el tingueu, posseïu i cultiveu l'esmentat lloc amb seguretat, amb força, i amb integritat per sempre. I pugueu vendre, empenyorar, alienar i canviar cadascuna de les esmentades coses, sense cap impediment i sense contrarietat de cap persona, a qualsevol que volguéreu, tret de militars i l'Església, salvant sempre la meua tasca i la dels meus, el meu dret senyorial i la fidelitat a mi i als meus successors.

Sobre vosaltres, els abans esmentats i sobre tots els altres pobladors i habitants de l'esmentat lloc retinc per sempre per a mi i els meus successors, l'homenatge, la fidelitat, el poder i la justícia, segons els bons usos i costums del Castell d'Ulldecona. Em reservo el dret de fer exèrcit reial. També em reservo els molins que tinc en el riu Ulldecona, segons consta a la Carta que em va atorgar el senyor Pere de Montcada per autoritat i voluntat i consell de Fra Hug de Fulalquer, Mestre de la Santa Casa de l'Hospital, dels altres frares de la Casa de l'Hospital. També retinc per a mi i per als meus successors una heretat (de les vint-i-una⁵) per a la meua total propietat i domini, la que m'assigna ha de tenir terra de pa, vinyes i també horts. També vull que l'esmentat Ramon de Llindars tingui dos de les anomenades heretats. També vull i concedeixo que tingueu allà horts francs i lliures, és a dir: amb hortalisses, cànem i lli i amb tot el que tingueu i cultiveu, pel pa, el vi i llegums a les que més amunt hem fet referència.

Jo i els meus successors us farem a vosaltres i als vostres que tingueu, posseïu i cultiveu l'esmentat lloc descrit més amunt contra qualsevol persona (que s'oposi) mentre vosaltres i els vostres compliu i feu a mi i a cada un dels meus totes i cadascuna de les coses abans esmentades. Cosa que va ser feta les nones del 5 de Gener de l'any del Senyor de 1236.

4 Transcripció del llatí: Font i Rius, J. M. (1983) pàg. 383. Traducció al català: Vicent Pérez (2000).

5 Nota del traductor.

Fotografia del punt (en la confluència entre el carrer Carme i el carrer Major) anomenat el portalet i que, segons hem dit a dalt, podria ser on antigament hi havia situat un dels portals defensius de la vila.
Font: Sabaté Abella, Rodrigo (1990) pàg. 13.

Signatura de Guillem de Moragues, ciutadà de Tortosa, que això signa i concedeix i als testimonis prego que signin.- Signatura de Guillem de Garidells.- Signatura de Pere d'Horta.- Signatura de Bernat Lineola, capellà de l'altar de Sant Bartomeu, que va escriure aquest document.

3. DADES QUE APORTA LA DOCUMENTACIÓ

3.1. Els límits territorials de la Sénia

Ens disposem ara a delimitar, d'acord amb les dades presents a les diferents cartes de població de la zona, el terme de la Sénia durant el segle XIII. Per a fer-ho, però, abans hem de fer esment de l'existència de dos termes diferents, allunyats temporalment entre ells. El primer, establert el 1232 en la primera carta pobla de la Sénia i el segon, que suposa una correcció de l'anterior, el 1242. Farem, doncs, la primera delimitació tot fent referència específica a cada un dels límits i, després, aclarirem la situació que modificà aquest estat inicial (moviment del límit est amb el *vilar* del Carrascal).

En primer lloc, parlem de la frontera oest, la que té menys complicació a l'hora de ser definida, perquè coincideix amb un element del relleu molt destacat a la zona, el riu Sénia, antigament riu d'Ulldecona. El seu recorregut marcava el límit per l'oest amb l'actual Baix Maestrat i amb Benifassà ("*... tal com baixen les aigües en temps de pluges ...*").

El límit nord quedava situat a la frontera amb Rafalgari⁶, com diu la carta: "*... des del cerç (nord-est) al barranc de la Galera ...*".

Quant al límit sud, segons les cartes de la Sénia, trobem que anava des del migdia fins al riu Sénia; la carta d'Ulldecona (1222) és precisa i diu que anava des de la Miliana fins al riu Sénia⁷.

El límit est és el que patí una variació anys després de l'atorgament de les cartes de la Sénia. D'una banda, trobem que el 1236 aquest límit anava des de la Cova del Comte⁸ fins al Barranc de la Galera, el recorregut del qual marcava la resta de la línia fronterera amb el terme del Vilar de Santa Maria⁹. De l'altra banda, anys més tard, el 1242, apareix un document pel qual l'Orde de l'Hospital renunciava a la porció de terra compresa entre el Barranc de la Galera i el Barranc de Valldebous en favor del Vilar del Carrascal (que quedava ubicat en aquesta zona), depenent del Bisbat de Tortosa¹⁰. Deu anys més tard, en la carta de població atorgada als veïns del Vilar del Carrascal (1252) se'ls confirmava els límits des d'orient a occident "*... des del Barranc de la Galera al Barranc de Valldebous ...*"¹¹. És així, doncs, que quedà delimitat el terme de la Sénia, amb el Barranc de Valldebous com a límit est, a partir de 1242.

6 Tinguem en compte que els termes de Rafalgari i les Vallcaneres, avui en dia inclosos dins el terme de la Sénia, en l'edat mitjana eren territoris de la ciutat de Tortosa.

7 Actualment, el límit del terme de la Sénia amb Ulldecona no arriba fins a la Miliana, sinó que acaba abans, ja que fou canviat al segle XVI.

8 La Cova del Comte quedaria situada als Ports.

9 Un dels dos nuclis que després van constituir el Mas de Barberans, al qual es va atorgar carta de poblament el 1235. En aquesta carta s'estableix el límit oest del Vilar al Barranc de la Galera i, per tant, coincideix amb la de la Sénia. Barrionuevo, B. 2006 pàg. 53.

10 Virgili, Antoni (1999) pàg. 126.

11 Aquest és l'altre nucli que segles més tard va formar, juntament amb el Vilar de Santa Maria, el Mas de Barberans.

L'atorgament el 1232 del terme de la Sénia com a heretat franca i lliure a Guillem de Moragues suposa l'entrada d'aquest personatge en l'esquema del senyoriu jurisdiccional de la vila.

3.2. Els pagesos a qui s'atorga la Carta de la Sénia de 1236

Sobre el conjunt de pobladors entre els quals Guillem de Moragues va repartir el territori de la Sénia no en sabem gaire. Sabem que el nombre de caps de família o pobladors (com diu la carta) ascendia a vint-i-un, ja que així es diu al text ([...] *fins a vint-i-un...*) i el nom d'alguns d'ells: Ramon de Llidars, Pere de Rosselló, Ferran de Terrassa, Bartomeu Durant, el fill d'aquest, Pere Durant, i Raimon Moliner (el nom de la resta de pobladors no es troba referit a la carta). També sabem que a cadascun d'aquests personatges havia de correspondre una heretat, és a dir, una parcel·la on es cultivés vi, cereals i hortalisses, a excepció feta de Raimon de Llidars al qual, per alguna raó que desconeixem, li'n corresponien dos. És de suposar que aquest tindria molt de pes específic dins del conjunt de l'oligarquia local del moment.

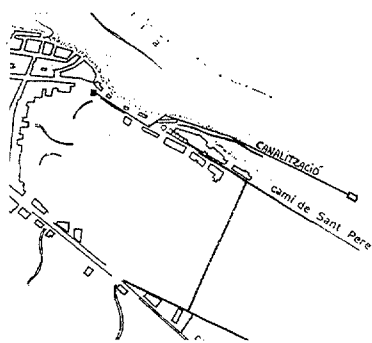
Pel que fa al règim de la terra, entenem que està sota el règim alodial. Aquest tipus d'explotació de la terra suposava la possessió, per part d'un pagès o una família pagesa, d'un tros de terra de manera lliure. La carta diu: “[...] *I d'aquí endavant el tingueu, posseïu i cultiveu l'esmentat lloc amb seguretat, amb força i amb integritat per sempre. I pugueu vendre, empenyorar, alienar i canviar cadascuna de les esmentades coses sense cap impediment i sense contrarietat...*”.

Això significa que els pobladors que s'acullen a aquesta carta de població tenen una heretat en règim de propietat (alodial) i lliure. Aquest fet (el de l'establiment d'un règim alodial i lliure de la terra) és important, ja que, segons entenen alguns historiadors, suposa una prova del que s'ha vingut a anomenar feudalisme atenuat o perifèric, que es donà durant l'alta edat mitjana a la Catalunya Nova en contrast amb un feudalisme més dur que es donà a la Catalunya Vella. El fet que aquests pobladors haguessin de pagar delmes, primícies i la tasca és perquè aquestes eren rendes que havien de pagar tot tipus de pagesos sense excepció (aloers, tinents, remences): “[...] *em donen a mi i als meus la tasca... I que donen la dècima i primícia a aquells als quals ho donen els habitants d'Ulldecona.*

Si analitzem la carta de manera acurada ens adonem que parla del fet que poden anar-hi fins a 21 pobladors i que també fa referència a l'existència de 21 heretats de les quals una és per a Guillem de Moragues i dos per a Raimon de Llidars. Per tant, un cop fet aquest repartiment, només queden 18 heretats a repartir entre 20 pobladors. Això porta al plantejament d'un problema d'interpretació del document, ja que es pot sobreentendre que hi ha dos pobladors que no tenen propietat i que, d'aquesta manera, entraven en un règim de tinença. Aquest tipus d'explotació consistia en la parcel·lació de les grans extensions de terra dels senyors per repartir-les entre diversos pagesos que, a canvi de treballar-les, havien de pagar a l'autèntic propietari una part de la collita (a més dels impostos corrents). És a dir, que implicava que mentre el senyor feudal tenia el domini directe de la terra, el pagès en tenia el domini útil. Aquest fet implicaria acceptar que aquests dos pobladors no estan dins del règim jurídic de la carta i això és un argument no vàlid. D'altra banda, es pot acceptar la presència d'un equívoc en la redacció del document pel qual s'utilitzen com a sinònims els termes pobladors i heretats, tot i que en realitat són dos coses diferents.

3.3. El *vil·lar* de la Sénia: els seus orígens

Ja hem parlat abans del caràcter no necessàriament fundacional de les cartes de població. En el cas de la vila de la Sénia, de la mateixa manera que la resta de poblacions del Montsià (a excepció de Santa Bàrbara i el Mas de Barberans, que foren creats després de la conquesta i feudalització del territori), quan s'atorga la carta del 1232, el nucli de població ja existia. No sembla que consistís en un *vil·lar* creat pels colonitzadors de la Catalunya

Plànol (ampliat) del recorregut original de la canalització de l'aigua de La Sénia. Font: Sabaté Abella, Rodrigo (1990) pàg. 14.

Vella arribats arran de la conquesta, sinó que hi ha elements que fan pensar que es tractava d'un poble que ja estava format abans de l'emigració del nord, és a dir, que es fundà durant el domini andalusí.

Una de les teories publicades defensa, tot i la manca de documentació que ho acrediti, que la vila de la Sénia es creà durant l'època del Califat de Còrdova, cap a la segona meitat del segle X¹². La base en què es fonamenta aquesta teoria té tres grans pilars: els indicis de presència musulmana a la zona amb els molins ubicats a la vora del riu, els trets estructurals del nucli antic del poble i les característiques típicament musulmanes del sistema primerenc de canalització de les aigües.

Pel que fa a la primera qüestió, es considera avui ja acceptat el fet que durant el segle X hi havia al riu Sénia molins construïts pels andalusins.¹³ Aquests haurien gaudit d'una gran vitalitat fins ben entrat el segle XII, quan es produí la conquesta cristiana de Tortosa. Arran de l'esmentada annexió, l'establiment de la frontera amb els andalusins al riu Sénia i la conversió del territori en una zona de ningú no gaire poblada, els molins haurien quedat abandonats.

Continuant amb la segona qüestió, trobem que l'estructura urbanística de la part antiga del poble, organitzada al voltant d'un carrer major que marca un recorregut tortuós i amb un lleu pendent, presenta una similitud significativa amb l'estructura seguida per molts altres pobles creats a la Península Ibèrica pels andalusins. En aquest sentit, encara avui es parla al poble de la passada existència de dos portals (un al carrer Major i l'altre en la confluència d'aquest amb el carrer del Carme) que haurien tingut l'objectiu de protegir el poble d'atacs enemics, com també existien a aquelles localitats andalusines que no tenien castell ni muralles. Finalment, l'últim senyal que du a pensar en la presència musulmana a la localitat és la possible existència d'un recorregut primitiu de canalització hidràulica urbana semblant al seguit pel sistema de canalització de molts pobles valencians de reconegut origen andalusí¹⁴.

No obstant tot això, que caldria contrastar amb documents, la teoria de l'origen andalusí de la Sénia, ara per ara i sense dades més consistents que puguin confirmar-la, ha de seguir en el terreny de les hipòtesis. Potser en un futur l'arqueologia pugui aportar llum sobre aquesta qüestió.

Amb tot, per al significat de la carta de població de 1236 tant hi fa que l'origen de l'ocupació fos andalusí o fos uns anys anteriors al 1236, ja que la importància de la carta és que atorga a un grup de pobladors (catalans, jueus, andalusins... no ho especifica a la carta) uns drets i uns deures (el que avui en dia en diríem una constitució) i els confirma com a pobladors d'aquell territori que ja ocupaven prèviament.

4. EL SENYORIU

4.1. Els senyorius territorials

En l'atorgament de les cartes de població de la Sénia foren tres grans personatges els que més hi participaren. En la primera de les dos cartes, la del 1232, mitjançant la qual es fa donació del terme a Guillem de Moragues, apareixen anomenats Pere de Montcada (de la família dels Montcada) i fra Hug de Fulalquer, castellà d'Amposta. Segons el que ens diu el document, el primer fa atorgament de la vila de la Sénia en nom del segon. Recordem, per aclarir qualsevol dubte sobre aquesta qüestió, que l'Orde de l'Hospital era el senyor de tot el territori de la Sénia (que quedava inclòs dins la comanda d'Ulldecona) des que el rei d'Aragó i Catalunya l'hi donà el 1178. No obstant això, anys més tard, concretament el 1191, l'Orde procedí, davant la dificultat que tenia per dur a terme

¹² Sabater Abella, Rodrigo (1990) pàgs. 13 i 14.

¹³ Glick, T. F., Guinot, Enric, Martínez, L. P.; (2000) pàg. 199.

¹⁴ Sabater Abella, Rodrigo; (1990) pàg. 14.

M'ha quedat clar com fou repartit la resta del territori, i això m'ha permès entendre quins senyorijs es van crear i, en conseqüència, comprendre les tensions i disputes que es produïren per rendes i jurisdiccions.

el repoblament d'aquesta zona fronterera, a subinfeudar tota la zona a la família Montcada. No fou fins la segona dècada del segle XIII que, progressivament, l'aristocràtica família anà renunciant als seus drets sobre el territori en favor de l'Orde de l'Hospital. Dit això, podem entendre més fàcilment que en el moment de l'atorgament de la primera carta pobla de la Sènia els Montcada mantingueren cert poder a la regió i, en conseqüència, comprenem la presència d'un membre d'aquesta família (Pere de Montcada) actuant en la donació en nom del seu senyor feudal, fra Hug de Fulalquer.

A més d'aquests dos personatges principals, també es nomena altres autoritats de l'Orde de l'Hospital com ara fra Raimon de Batulla, que era comanador d'Amposta, o fra Guillem d'Hug, que era senescal del castell d'Amposta.

4.2. El senyoriu jurisdiccional

Com ja hem dit, qui exercia les funcions de senyor del territori en el qual restava inclosa la vila de la Sènia era l'Orde de l'Hospital. Des de 1160, aproximadament, les seues possessions a la Península Ibèrica tenien com a seu central, de la qual depenien, l'anomenada castellania d'Amposta. Al capdavant d'aquesta hi havia el castellà, que era el gran mestre, és a dir, el màxim dirigent, de l'Orde de l'Hospital als regnes d'Aragó i Catalunya. Descendint en la piràmide jeràrquica, trobem que les possessions peninsulars de l'Orde s'organitzaven en comandos, al capdamunt de les quals hi havia els comanadors. Aquestes comandos establien el seu centre en alguna fortificació, normalment un castell. Però la comanda no era només aquest punt sinó tot el territori que envoltava la fortalesa i la població on aquesta es trobava. En el cas que ens ocupa, el de la Sènia, trobem que quedava inclosa dins la comanda d'Ulldecona, la qual tenia com a seu central el castell d'Ulldecona.

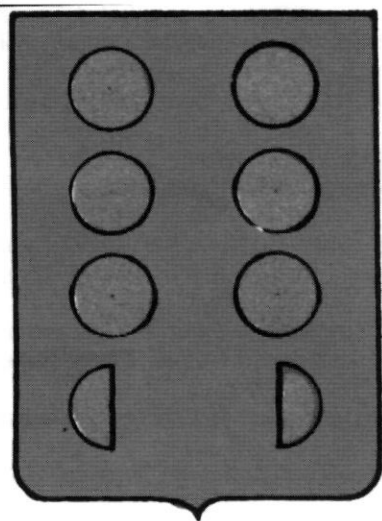
Així doncs, el senyoriu jurisdiccional de la Sènia era exercit al nivell més alt pel castellà d'Amposta (que quan s'atorguen les cartes de població de la Sènia era fra Hug de Fulalquer) i, seguint-lo, pel comanador d'Ulldecona. Aquest senyoriu jurisdiccional hospitaler implicava l'aplicació de la llei segons els costums d'Ulldecona, la regència dels *Privilegis d'Ulldecona* i el pagament per part dels pagesos lliures de determinades càrregues de tipus eclesiàstic, com eren els delmes i les primícies.

D'altra banda, l'atorgament el 1232 del terme de la Sènia com a heretat franca i lliure a Guillem de Moragues suposa l'entrada d'aquest personatge en l'esquema del senyoriu jurisdiccional de la vila. Aquest senyoriu personal queda plasmat en el cobrament per la seua part de la tasca (que és una altra d'aquestes càrregues de tipus territorial) i en la capacitat d'administrar justícia d'acord amb els costums d'Ulldecona.

5. CONCLUSIONS

Passant a valorar el treball, trobo que ha suposat un apropament a la dinàmica de treball pròpia de nivells d'estudi més elevats, cosa que pot ser entesa com una preparació (amb un resultat mínimament positiu) per al futur. I, de l'altra, ha satisfet la meua gran curiositat sobre una part de la història del meu poble que mai havia acabat d'entendre ni veure clara.

En aquest aspecte, i entrant en qüestions més concretes, puc esmentar com he pogut aclarir la gran confusió que tenia sobre la conquesta del territori de Tortosa i, sobretot, respecte al repartiment que posteriorment es féu d'aquest. Moltes vegades havia sentit que la Sènia havia pertangut a l'Orde de l'Hospital o que quedava dins de la jurisdicció del castell d'Ulldecona, però, al mateix temps, coneixia que els Montcada havien exercit un senyoriu sobre el territori. Per tot això, no acabava d'entendre quina havia estat

Escut de la nissaga dels Montcada.
Font: Gran Enciclopèdia Catalana

l'autèntica situació. Ara sé que el terme de la Sénia havia quedat inclòs dins els territoris rebuts pels hospitalers, dins la comanda d'Ulldecona, però que, a principis del segle XIII, tota aquesta zona fou subinfeudada a la família Montcada.

D'altra banda, també m'ha quedat clar com fou repartit la resta del territori, i això m'ha permès entendre quins senyorius es van crear i, en conseqüència, comprendre les tensions i disputes que es produïren per rendes i jurisdiccions. Una de les coses que més m'ha interessat quant a problemes jurisdiccionals ha estat la delimitació del terme de la Sénia i la disputa per l'ús de l'aigua del riu Sénia. Pel que fa al primer, m'he assabentat que el nostre terme, arran de la carta de població de 1232, era diferent a l'actual, ja que no incloïa ni les Vallcaneres ni Rafalgarí (que pertanyien a Tortosa), arribava fins la Miliana (punt fins al qual a dia d'avui no arriba) i tenia el límit est amb l'actual Mas de Barberans fixat al Barranc de la Galera i no al de Valldebaus com ara (això a partir del 1242). Pel que fa a l'ús de l'aigua, he pogut observar la gran importància que el nostre riu va tenir en èpoques passades, ja que era una de les principals fonts de recursos per als habitants de la zona, motiu pel qual el dret d'exercir algun control sobre el curs de l'aigua era un preuat bé pel que valia la pena lluitar.

També vull remarcar que, fins que vaig començar amb el treball, no sabia que, en realitat, eren dos les cartes de població de la Sénia (una del 1232 i l'altra del 1236) sinó que només tenia constància de l'existència de la segona.

De tot el treball realitzat, per les característiques de l'actual publicació, només presento alguns dels aspectes més rellevants. Però també he treballat temes com les formes de vida, tot i que a un nivell general de tota la Catalunya Nova i no tan particular dels antics habitants del poble, la població rural d'aquell temps, els costums alimentaris, els principals cultius que conreaven, activitats com la ramaderia, la caça o la pesca i el sistema socioeconòmic. Val a dir, no obstant, que el meu treball s'ha centrat només en el segle XIII i que queden encara, per tant, molts moments de la història de la Sénia per ser tractats.

Ja per finalitzar, només em queda comentar que el darrer factor que contribuiria de manera significativa a augmentar la meua satisfacció pel treball seria que, de la mateixa manera que ha servit per ensenyar-me a mi, pogués servir a algú interessat per la matèria per conèixer una mica més la història del poble de la Sénia. És amb aquests ulls que l'heu de llegir. Potser no aporto res de nou que els especialistes no sabien abans, però és un resum del que jo he interpretat.

11. BIBLIOGRAFIA.

- AA. DD. (2003). *Atles del Montsià*. Consell comarcal del Montsià, Amposta.
- AA. DD. (1997). *Catalunya Romànica*, Vol. XXVI. *Tortosa i les Terres de l'Ebre, la Llitera i el Baix Cinca, obra no arquitectònica, dispersa i restaurada*. Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- AA. DD. (1995). *Diccionari manual de la llengua catalana*. Vox Baranova, Barcelona.
- AA. DD. (2003). *Diccionario de Historia*. RBA, Larousse, Barcelona.
- AA. DD. (2000). *Les cartes de Població cristiana i de seguretat de jueus i sarraïns de Tortosa (1148/1149)*. Universitat Internacional de Catalunya, Tortosa.
- AA. DD. (1996). *Història política, societat i cultura dels Països Catalans*, Vol. III. *La forja dels Països Catalans, segle XIII-XV*. Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- AA. DD. (1987). *Minilarousse ilustrada. Edición de Plata*. Círculo de Lectores, Barcelona.
- AA. DD. (19). *Gran enciclopèdia catalana*. Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- ADELL ORTIGUES, J. I ALTRES. (2000). *El riu Sénia, un apropament natural*. Centre Excursionista Refalgarí, La Sénia.
- ALMUNI I BALADA, V., BONET I DONATO, M. I CURTO I HOMEDES, ALBERT. (1995). *De l'Edat Mitjana al Montsià, els castells*. Museu del Montsià, Amposta.
- ARNAU, EDUARD. (1994-1995). *Ocupació i reorganització del territori a les comarques*

del Baix Ebre i Montsià arran de la conquesta cristiana (segona meitat del segle XII, finals del segle XIII). Lo Senienç: octubre 1994, octubre 1995, juny 1995 i juliol 1995, La Sénia.

-BATLLE, CARME. (1989). *Història de Catalunya*, Vol. III. *L'expansió baix-medieval, segle XIII-XIV*. Edicions 62, Barcelona.

-BAYERRI, ENRIC. (1951). *Llibre dels Privilegis d'Ulldecona*. Ulldecona.

-BISSON, T. N. (1988). *Història de la Corona d'Aragó a l'Edat Mitjana*. Editorial Crítica (Grijalbo), Barcelona.

-BONET DUATO, MARIA. (1999). *Tensions en les fronteres feudals al Montsià medieval i la incidència de Tortosa*. Revista Recerca, Arxiu Comarcal de les Terres de l'Ebre, Tortosa.

-CASELLI, GIOVANNI. (1988). *La vida en el passat: l'Edat Mitjana*. Barcanova, Barcelona.

-CURTO HOMEDES, ALBERT. (2001). *La gestió dels ports durant la Baixa Edat Mitjana*. Revista Recerca, Arxiu Històric de les Terres de l'Ebre, Tortosa.

-FONT I RIUS, J. M. (1983). *Cartas de población y franquicia de Catalunya*. Consejo superior de Investigaciones científicas, Madrid.

-FUGUET I SANS, JOAN. (1998). *Templers i Hospitalers, Vol. II. Guia de les Terres de l'Ebre e les castells templers del Baix Maestrat*. Rafael Dalmau editor, Barcelona.

-GLUCK, T. F.; GUINOT, E. I MARTÍNEZ, L. P. (2000). *Els molins hidràulics valencians: tecnologia, història i context social*. Intitució Alfons el Magnànim, València.

-HERNÁNDEZ CARDONA. (2002). *Història militar de Catalunya, Vol II: Temps de conquesta*. Rafael Dalmau editor, Barcelona.

-MASSIP I FONOLLOSA, J. (1979). *Estudis*. Universitat Nacional d'educació a distància, Tortosa.

-MIRANDA ESTRAMPES, XAVIER. (2000). *Conflictes territorials als Ports durant els segles XIII i XIV*. Revista Recerca, Arxiu Històric comarcal de les terres de l'Ebre, Tortosa.

-MONJO GALLEGÓ, MARTA. (2002). *Aproximació a les comunitats islàmiques de les baronies d'Aitona*. Treball de doctorat, Lleida.

-MONTANARI, MASSIMO. (1979). *L'alimentació quotidiana a l'Alta Edat Mitjana*. Nàpols.

-SABATÉ ABELLA, RODRIGO. (1990). *Intuïcions sobre la Història de La Sénia*. Ajuntament de La Sénia, La Sénia.

-SABATÉ ABELLA, RODRIGO. (1995-1996). *La tinença de Benifazá*. Lo Senienç: abril 1995, maig 1995, juny 1995 i abril 1996, La Sénia.

-SALVADOR, ALBERT. (2005). *Jaume I el Conqueridor*. Sàpiens publicacions, Badalona.

-SALRACH, JOSEP. (1989). *Història de Catalunya: el procés de feudalització, segles III-XII*. Edicions 62, Barcelona.

-SALRACH, JOSEP. (1980). *Història dels Països Catalans, Vol I: Dels orígens a 1714*. Editorial Edhasa, Barcelona.

-SANS I TRAVÉ, J. M. (1996). *Els Templers catalans: de la rosa a la creu*. Pagès editors, Lleida.

-SHIDELER, C. (1987). *Els Montcada: una gran família aristocràtica de nobles catalans a l'Edat Mitjana (1000-1230)*. Edicions 62, Barcelona.

-SORRIBAS, SEBASTIÀ. (1989). *Visions d'Història de Catalunya: en temps de Ramon Berenguer IV*. Barcanova, Barcelona.

-VIDAL QUEROL, RODRIGO. (1996). *Apuntes para la Historia de mi pueblo*. Ajuntament de La Sénia, La Sénia.

-VIRGILI, ANTONI. (2001). *Ad detrimentum Yspanie; la conquesta de Tortosa i la formació de la societat feudal (1148-1200)*. Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat de València, València.

-VIRGILI, ANTONI. (1999). *De Favara al Vilar de Santa Maria i Carrascal (Mas de Barberans, Montsià), segle XII-XIII*. Revista Recerca, Tortosa.

A Internet

- www.aragonesasi.com - www.artehistoria.com

- www.cbul.es/cgis/darcet/revista - www.iec.es - www.wikipèdia.org

12. ÍNDEX D'ARXIVS I BIBLIOTEQUES.

- ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ. Barcelona.

- ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. Madrid.

- ARXIU HISTÒRIC COMARCAL DE LES TERRES DE L'EBRE. Tortosa.

- BIBLIOTECA PERE DE MONTCADA. La Sénia.

- BIBLIOTECA POPULAR D'ULLDECONA. Ulldecona.